

ПОГЛЕД НА ПРОЈЕКАТ „ТРИ ВЕКА ПИВАРСТВА У БЕОГРАДУ” ИЗ ЕТНОГРАФСКО-МУЗЕОЛОШКЕ ПЕРСПЕКТИВЕ

У Музеју науке и технике током периода између 13. новембра 2019. и 17. фебруара 2020. године била је постављена изложба *Три века пиварства у Београду*. Аутор поставке и каталога је кустос Ненад Лукић, по основној вокацији историчар, а целокупна експозиција представљена је публици у простору Галерије 51 Музеја науке и технике. Изложба је посвећена настанку и развоју пиварства у Београду, док је непосредан повод за реализацију пројекта било прослављање непрекидне тровековне традиције производње, дистрибуције и употребе пива у Београду. Уз основни ток експографије треба назначити и то да је у оквиру поставке један од наратива говорио о томе како је Београдска индустрија пива, познатија „пивопијама” и свим становницима Београда под скраћеницом БИП, прославила 180 година постојања, што је у одређеном контексту поставља у позицију једног од кључних од утемељитеља пиварске традиције главног града. Визуелни доживљај какав је настајао међу припадницима разноврсних циљних група посетилаца, за потребе детаљнијег упознавања с београдским, па и српским пиварством уопште, пропраћен је обимним и садржајно исцрпним каталогом. Чињеница да је аутор изложбе по основној вокацији историчар у извесној је мери утицала на то каквим ће наративом изложба представити своје поруке, а додатну вредност представљала је могућност да у музеју који се у основи бави пољем настанка и утемељивања индустријског наслеђа, проговори о феномену на основу којег је могуће сагледати различите домене културно-економског окружења у току назначена три века. Гледе тога, у једном делу експозиције смо могли да се упознамо с две основне гране изложбеног наратива, од којих је први говорио о хронологији успона и достигнућа пиварске технологије, док је други био посвећен некој врсти специфичног метаговора о било којем доприносу у оквирима науке и технике, па и оном који се тиче пиварства, а то је прегалаштво појединаца и група, као и њихова достигнућа у процесима напретка.

Први од главног тока наратива илустрован је путем изложбених паноа, експоната и макета у контексту техничко-технолошких шема, решења и процедура у производњи пива, потом представљањем архитектонски прилагођених или наменски грађених објеката за што сврсисходнију реализацију и потоњу дистрибуцију, а напослетку конкретних музеалија које сведоче о пиварству, као што су, рецимо, ручни апарат за печатирање чепова бурића Вајфертове пиваре, стара ватрогасна пумпа за превенцију од пожара, ручне

пунионице, различита стаклена амбалажа и друго. Следећи од нивоа читања интегралне поруке изложбе био је, како је већ речено, посвећен доприносу појединаца, група и институција у развоју пиварске индустрије и традиције у Београду. У првом реду говорим о тзв. лику и делу великих индустријалаца и предузетника у том домену, породица Вајферт и Бајлони, који су дати како у историјском пресеку развоја технологије и њених достигнућа, тако и њиховом доприносу у ширем окружењу, у развоју српског друштва у целини. У том одељку изложбе аутор се такође определио за динамички приступ, те су изложени паноји с подацима и илустрацијама, као и музеалије, рецимо, златна медаља коју је освојила Парна пивара Игњат Бајлони и синови на Светској изложби у Паризу 1900. године. Неспорна чињеница да су две велике породице у неку руку изградиле однос друштвене средине према свакодневной култури испијања, као и уживања у пиву, није омела аутора да разматрањима у каталогу и експозицијом на поставци доследно представи и уважи хронолошки и општекултурни допринос других, као што су то биле тзв. Кнежева пивара у првој половини 19. века, чија је номинална власница била кнегиња Љубица Обреновић, или усељеника у Србију из аустријске царевине, тачније Сремске Митровице, зачетника пиварства Јована Вајнхапала. На тај начин обухваћена је историја пиварства од почетка 18. века, када се у њему отварају прве ручне пиваре, па све до данашњих мини-пивара. Трећи од праваца у наративном обликовању порука аутор је, условно речено, конструисао на основу историјата БИП-а и у таквом контексту преваходно осветлио период пиварства у 20. веку, поготово у његовој другој половини. Аутор је историјату Београдске индустрије пива посветио самосталан простор и у неку руку аутономан садржај изложбе, који је постављен у некој врсти садржајног баланса у обиму према наведеним главним токовима историјског и научног, техничко-технолошког наратива. У том одељку изложбене експозиције посетиоци су могли да виде, између осталог, колекцију БИП-ових етикета и кригли, дрвену и металну бурад за транспорт и складиштење до употребе, стаклену амбалажу, а потом и портрете значајних личности за пиварство, БИП-ов маркетиншки материјал, да би целокупни доживљај био употпуњен аудио-визуелним прилозима: корпоративни документарни филм о БИП-у и ТВ прича о првом пуњењу пива у лименке у некадашњој великој СФРЈ, из 1972. године.

Према изложеним фактима о изложбеном пројекту *Три века пиварства...* већ на први поглед препознаје се покушај дубоког тематског и уопште хронолошког захвата у проблематику којом је аутор изложио своја истраживања и музеолошке одговоре на њих. Три паралелна пута на истом правцу уобличавања порука о традицији пиварства, а то су технологија, друштвено-економски контекст и историјат, те последње, али не мање значајно, савремено доба, оличено у БИП-у, стога су представљени у некој врсти, рекао бих, тачкасте значењске структуре интегралног наратива. Целуларне поруке у оквиру наративних тачака, које потом творе целокупну поруку, представљене су излагањем садржаја на тематски блиским паноима и музејским

предметима, а потом излагањем технолошких шема у једном контексту и текстуално-визуелно предоченим портретима значајних актера у историји пиварства у другом. Такав приступ омогућио је посетиоцима да на лицу места сами домисле своје реперне тачке – шта се у њиховом искуству и образовању стекло као предуслов за интерактивну надградњу изложбеног спознајно-осећајног предлошка, који у овом случају представљају музејска поставка, илустрације и својеврстан музеолошки акcesoар. Напоследку, на основу свега предоченог, несумњиво треба уважити допринос у репрезентовању културног феномена пиварства, који, притом, „несмањеним интензитетом” и данас опстаје у нашем непосредном окружењу. Ауторски приступ у настанку пројекта уважио је параметре индустријске, као и музеологије техничко-технолошког напретка. Истовремено, чињеницом да је осветљен један од могућих пресека у одвијању данас планетарно заступљене културе испијања пива (уз то, треба рећи у полемичном окружењу да ли је пиво алкохолно пиће или прехрамбени артикал), отворен је простор да се размотри његови други музеолошки аспекти. *Пиварство* посматрано у ширем културном обрасцу стога може бити размотрено као изложбени пројекат који у данашњем музејском окружењу говори у прилог томе да убрзаним развојем музеологије и херитологије у први план треба поставити могућности за међумузејску и интерсекторску сарадњу. Говорећи о томе једноставно је препознати могућу почетну музеолошку поставку, у овом случају изречену колоквијално, а она би гласила да су пиво правили и да га праве неки људи за друге људе, а да су потом, на основу малтене општег уживања у пиву, настајали и још увек настају бројни предуслови за предузимљиве, да праве што више што бољег пива.

У препознавању нових музеолошких хоризоната који би омогућили да већ комуницирани стручни ставови постану предлог за даља разматрања о сва три века развоја и утемељавања пиварства у Београду, па и шире, у Србији, могу се сагледати параметри за укључивање поља у којем етнографска музеологија разматра и тумачи феномене и проблематику народне културе. Неспорно образлаган историјско-технолошко-предузетнички контекст пиварства би у том случају, у светлу настанка првих пивара и последичног упуцавања превасходно средњоевропске традиције пивске културе, могао бити проширен на другу страну, тржиште, те би на тај начин указао на животни стил оних који су пиво прихватили као своје ново пиће. Када говорим о тржишту, оно у овом контексту подразумева неку врсту културног тржишта у којем се паралелно могу препознати потрошачи, али исто тако и учесници у домену пиварске културе привређивања, пиварски радници, превозници пива, крчмари, кафеџије и други. Из изложеног на *Пиварству...* већ је предочено како настанком спреге различитих утицаја долази до тога да у окружењу друштвено-привредно-културног простора (како се данас говори, јужно од Саве и Дунава), где је вековима превасходно обликована воћарско-виноградска традиција у народној култури привређивања постепено се утемељава област производње и употребе пића чија је технологија најпре

везана за панонски културни појас. Деценијама уткана широка културна нит, која се до данас одржала и лако се препознаје у вишезначном нарративу о томе како су кафане, крчме и ресторани били средишта културног, друштвеног и политичког живота, могла би бити тумачена и кроз призму својеврсне демократизације истог, притом настале путем производње и потрошње несумњиво финансијски приступачнијег и технолошки мање захтевног алкохолног пића. Учесће у пивској култури путем потрошње у пивницама поред пијаца, мануфакторних и индустријских система у настанку, или чак у статусно позиционираним хотелима и кафанама, несумњиво је допринело утемељавању неких од образаца којима је некадашња оријентална касаба, Београд, пошла путем који је довео до тога да већ почетком 20. века неумитно постане метропола Балкана. Напослетку, у прилог томе како је неспорно да је култура пиварства и пива током протеклих векова интегрисана у одређене домене народне културе, малим екскурсом од основне теме изложбе треба нагласити и то да је чувени „Брка”, сељак у моравској народној ношњи, деценијама био заштитни знак Јагодинске пиваре, препознат широм некадашње Југославије. На тај начин се у антрополошком дискурсу препознаје како је култура пива укључена и у домен разматрања о идентитетским идентификацијама.

Напослетку, како би овај специфичан поглед из етнографске у индустријску, као и музеологију техничко-технолошког развоја, имао шири контекст, сматрам како је неминовно поменути чињеницу да је експографија изложбе о којој се говори настала као резултат тренутно датих околности. У прилог томе на првом месту је чињеница да већина републичких музејских институција, па међу њима и Музеј науке и технике, као један од изложено најагилнијих, на основу нужности послује у архитектонским објектима који првобитном наменом нису специјализовани за музејски простор. Због свега тога на уму треба имати услове под којима су реализовани параметри за репрезентацију културног феномена у периоду непрекидног трајања од три века. Музејска Галерија 51 очигледно је већ савладани изазов за пројектни тим *Пиварства...* у изложеном обиму и садржају, но, уједно су њена величина и положај у простору ускратили како ауторима, тако и посетиоцима могућност да изложба представи знатно сложенију поруку о разматраном феномену. Да се о пиварству може говорити другачије уколико је на располагању већи простор сведочи поставка Музеја пива у Челареву, где сведочанства о пиварству и култури испијања пива – изузев одељка о техничко-технолошком културном контексту, уводе посетиоце у музеолошки дочаран свет крчми, кафана, хотела и ресторана. Такав приступ уједно говори у прилог томе да би требало размишљати о начинима да се културне појаве којима су се до сада, свака из свог угла, бавиле музејске установе заштите, тумаче у кључу међумузејске и међусекторске сарадње у широком пољу културног наслеђа. Уколико за могући пример поново узмемо пиварство и културу пива у којима се могу препознати заједнички садржаоци за свеобухватно музеолошко тумачење, једна од некада разматраних могућно-

сти, која би данас омогућила реализацију, била је садржана у предлогу да Етнографском музеју у Београду буде додељен изложбени простор у Бетон хали. Иако назначавам простор који је остао у потенцијалу, за поглед из етнографско-музеолошке перспективе он је значајан по томе што у себи садржи неколико елемената. На првом би месту то била експографски одговарајућа изложбена просторија за широки замах у интерсекторском тумачењу, а потом и нека врста додатне вредности, због тога што је Бетон хала у непосредној близини ушћа Саве у Дунав. Дословна вековна граница двају културних кругова, оријенталног и средњоевропског, могла би у вољно-емотивном контексту подстаћи посетиоце на размишљања о вишеслојним културним сусретима и прожимањима, који су се, за почетак, огледали у вековној традицији пиварства и културе пива. Да се може размишљати о шире заснованој сарадњи у различитим облицима међусекторског препознавања говори и то да су у поставку *Три века пиварства у Београду* били укључени предмети из домена ситног мобилијара неколико савремених мини-пивара. Антрополошка тумачења данашњег окружења у сваком су случају значењски повезана с било којом од области савремене музејске праксе, те би и на тај начин могла повезати за сада стандардне приступе етнографске и научно-техничке музеологије.

Др Марко Стојановић
Етнографски музеј у Београду

